

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата педагогічних наук
Солодовник Олени Володимирівни на дисертацію Самборської Наталі
Миколаївни «Формування соціально-комунікативної компетентності
майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» у процесі
вивчення гуманітарних дисциплін», що подана на здобуття наукового
ступеня кандидата педагогічних наук із спеціальності
13.00.04 - теорія і методика професійної освіти

*Актуальність дисертаційного дослідження та зв'язок із планами
відповідних галузей науки.*

В умовах соціально-економічних перетворень та наявних інтегративних процесів усіх сфер суспільного життя України проблема формування професійної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» стає пріоритетною та потребує суттєвої трансформації. Важливість сформованості у медичних працівників достатнього рівня соціально-комунікативної компетентності є необхідною умовою успішної професійної діяльності у системі «людина – людина».

Зважаючи на це, перед сучасною теорією і методикою професійної освіти постає необхідність розробки та реалізації оптимальної сукупності форм, методів і засобів формування професійної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство». У цьому контексті саме гуманітарні дисципліни характеризуються дидактичним потенціалом щодо оволодіння нормами взаємодії та культурою життєдіяльності в процесі професійної комунікації.

Рецензоване дослідження відповідає державним документам про вищу освіту й виконане відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка «Професійна підготовка майбутніх фахівців в умовах ступеневої освіти» (РН № 0110U002274). Тему дисертації затверджено вченою радою Житомирського державного університету імені Івана Франка (протокол № 5 від 26. 12. 2017 р.).

Ступінь обґрунтованості, наукових положень, висновків і рекомендацій. Основною метою дослідження дисертантка обрала обґрунтування й експериментальну апробацію моделі формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності

«Медсестринство» та методику її реалізації в процесі професійної підготовки. Н. М. Самборська у своїй роботі вдало вибудувала стратегію і тактику наукового пошуку таким чином, щоб охопити увагою усі важливі складові формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх медиків, теоретично обґрунтувала та експериментально перевірила авторську модель, представила організаційно-методичні аспекти її реалізації. Відповідно до мети дисертаційної роботи визначено вихідні положення (завдання, об'єкт, предмет, методологічні і теоретичні основи дослідження, наукова новизна, практичне значення одержаних результатів), які є достатньо виваженими, взаємопов'язаними та логічно обґрунтованими. У процесі розв'язання поставлених завдань було використано комплекс оптимальних методів науково-педагогічного дослідження, що взаємно доповнювали один одного.

Заслуговує на особливу увагу значна кількість цінного практико орієнтованого матеріалу, зокрема методичних розробок до впровадження інноваційних методів та форм організації навчання, що застосовувались автором у ході формувального етапу експериментальної роботи.

Найбільш суттєвими результатами дисертації є розробка авторської моделі формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» та методика її реалізації в процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Заслуговує на увагу уточнення базового поняття «соціально-комунікативна компетентність фахівця зі спеціальності «Медсестринство»; визначення та характеристика критеріїв, компонентів, показників та рівнів сформованості соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» у процесі вивчення гуманітарних дисциплін; запровадження інноваційних форм та методів навчання (взаємне навчання, диспути, імітаційно-моделюючі ігри, лекції-візуалізації, бінарні лекції, тренінги); подальшого розвитку набули положення щодо впровадження в освітній процес вищих медичних закладів освіти сучасних інноваційних технологій.

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає в експериментальній апробації поетапної методики впровадження моделі формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство»; запровадженні інноваційних форм та методів навчання; можливості використання дидактичного матеріалу для майстер-класів, тренінгових програм, навчальних курсів; розробці спецкурсу «Соціально-комунікативна компетентність фахівця у сфері охорони здоров'я».

Основні результати дослідження висвітлено та обговорено на численних міжнародних, всеукраїнських науково-практичних конференціях, науково-методологічних семінарах кафедри педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка та засіданнях ННВК «Полісся»; відображено в 15 публікаціях, серед яких 6 статей у провідних фахових виданнях України, 1 – у зарубіжному науково-періодичному виданні, 6 статей у збірниках матеріалів конференції, 2 – у науково-практичних журналах.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність у цілому.

Дисертаційне дослідження Н. М. Самборської відрізняється цілісністю і логічністю викладеного матеріалу, складається зі вступу, трьох розділів і додатків.

У **вступі** аргументовано доведено актуальність теми дослідження, стан її вивчення, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, визначено етапи експериментальної роботи, методи дослідження, розкрито наукову новизну, практичну значущість одержаних результатів, наведено відомості щодо їх апробації та впровадження в практику роботи. Проведена експертиза виконаних завдань переконливо доводить, що автору вдалося всебічно розглянути теоретичні й методичні засади означеної проблеми.

У першому розділі – **«Соціально-комунікативна компетентність майбутнього фахівця зі спеціальності «Медсестринство» як науково-теоретична проблема»** – розкрито сутність поняття «соціально-комунікативна компетентність»; обґрунтовано системний, компетентнісний та діяльнісний підходи до формування досліджуваної компетентності; охарактеризовано зміст та специфіку вивчення гуманітарних дисциплін в умовах закладів вищої медичної освіти.

У процесі наукового аналізу визначено особливості поняття компетентності; обґрунтовано відмінність між поняттями «компетентність» та «компетенція». Визначено зв'язок між ключовими компетенціями особистості та соціально-комунікативною компетентністю, яка передбачає організацію взаємодії; здатність до колективних дій, уміння уникати конфліктів та обирати результативну стратегію поведінки.

У результаті понятійного аналізу дослідницею вдало сформульовано базове поняття *соціально-комунікативної компетентності майбутнього фахівця зі спеціальності «Медсестринство»* як динамічну сукупність соціально-комунікативних знань, умінь, досвіду та особистісних якостей і здібностей, що забезпечують інтеграцію фахівця у сферу соціальних комунікацій та його успішну професійну самореалізацію в системі охорони здоров'я.

Обґрунтовано застосування системного підходу; на рівні загальнонаукової методології – компетентнісного та діяльнісного; на рівні часткової методології – окремих психологічних теорій, принципів та закономірностей, які інтерпретують комунікативні процеси в їх розвитку.

Проаналізовано зміст гуманітарної підготовки у ЗВМО та окреслено її важливість для формування соціально-комунікативної компетентності саме на рівні підготовки молодшого спеціаліста, так як гуманітарні дисципліни входять переважно до циклу предметів гуманітарної та соціально-економічної підготовки.

У другому розділі – **«Педагогічні умови та модель формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» у процесі вивчення гуманітарних дисциплін»** – охарактеризовано структуру означеної компетентності та теоретично обґрунтовано педагогічні умови її формування, а також представлено авторську модель реалізації досліджуваного процесу.

У структурі досліджуваної компетентності виділено чотири компоненти: мотиваційно-вітагенний, когнітивний, поведінковий, рефлексивний. *Мотиваційно-вітагенний* – визначається мотивацією до здійснення соціально-комунікативної діяльності, детермінованої обсягом та рівнем власного життєвого досвіду її здійснення. *Когнітивний* – характеризує рівень обізнаності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» зі специфікою комунікативної взаємодії у медичній сфері, сукупність соціально-комунікативних знань професійного, психологічного, педагогічного, соціального характеру. *Поведінковий* – окреслює зміст та особливості соціально-комунікативних дій майбутніх медичних фахівців у професійній та соціальній сферах. *Рефлексивний* – передбачає оцінку та самооцінку сформованого рівня соціально-комунікативної компетентності та проектування перспектив її розвитку в подальшій професійній діяльності. Означене структурування здійснено з *лінгвістичної* (наявність у структурі соціально-комунікативної компетентності мовних компетенцій), *соціальної* (врахування соціальних параметрів людських комунікацій – стереотипів сприйняття, образів дійсності, належності до певного типу культури, сприйняття системи цінностей співрозмовника), *індивідуального життєвого й комунікативного досвіду* (визначення комунікативної активності, переважання того чи іншого типу комунікацій, наявність стійких комунікативних зв'язків у професійній сфері та поза нею), *професійної* (врахування особливостей професійної діяльності в її комунікативному контексті – професійного дискурсу, комунікативних зв'язків, конфліктів у комунікативній взаємодії), *інтеркультурної* (як необхідність розширювати

коло іншомовного спілкування у професійній та особистісній сферах незалежно від виду професійної діяльності) позицій.

Відповідно до виділених критеріїв (цілемотиваційний, пізнавальний, діяльнісний, оцінно-результативний) та відповідних показників окреслено три рівні сформованості професійної компетентності майбутнього фахівця зі спеціальності «Медсестринство» (високий, середній, низький).

На підставі експертної оцінки обґрунтовано й виокремлено низку педагогічних умов формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» у процесі вивчення гуманітарних дисциплін: формування позитивної мотивації студентів до розвитку соціально-комунікативної компетентності за допомогою створення авторських науково-методичних матеріалів соціально-комунікативного змісту; внесення змін до змісту гуманітарних дисциплін та запровадження нових спеціальних курсів; упровадження інноваційних форм і методів навчання; моніторинг ефективності досліджуваного процесу. Експериментально доведено, що представлені педагогічні умови забезпечують ефективну реалізацію моделі формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

Обґрунтовано в структурі моделі формування соціально-комунікативної компетентності є наявність таких блоків: *цільового* (відображає соціальне замовлення на підготовку фахівця зі спеціальності «Медсестринство» з достатнім рівнем соціально-комунікативної компетентності, наукові підходи і принципи); *мотиваційного* (реалізує формування позитивної мотивації студентів до розвитку досліджуваної компетентності за допомогою використання авторських науково-методичних матеріалів); *змістового* (забезпечує ефективну організацію освітнього процесу в медичному коледжі (інституті)); *процесуального* (окреслює етапи та організаційні форми, методи, засоби формування досліджуваної компетентності); *результативного* (відображає структуру, критерії та рівні її сформованості).

У третьому розділі – «Дослідно-експериментальна перевірка ефективності моделі та педагогічних умов формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» – представлено програму експериментальної роботи; охарактеризовано поетапну методику реалізації моделі; проаналізовано результати педагогічного експерименту.

Представлена експериментальна робота включала підготовчий, констатувальний, формувальний та результативний етапи. На

констатувальному етапі експерименту вивчено стан сформованості означеної компетентності, розроблено модель та впроваджено авторську поетапну методику її реалізації: *мотиваційний етап* охоплював вступні заняття з відповідним контекстом та передбачав підвищення мотивації студентів до створення власних комунікативних кейсів, розробку комплексу соціально-комунікативних завдань в процесі вивчення гуманітарних дисциплін; *адаптаційний етап* передбачав поступове введення змістових змін у процес викладання гуманітарних дисциплін відповідно до результатів констатувального етапу експерименту та проектування спеціального курсу «Соціально-комунікативна компетентність фахівця у сфері охорони здоров'я»; *реалізаційний етап* здійснювався шляхом упровадження спроектованих інноваційних форм і методів у процесі викладання гуманітарних дисциплін, а також розробленого на адаптаційному етапі спецкурсу; *оцінно-рефлексивний етап* передбачав моніторинг рівня сформованості досліджуваної компетентності у студентів.

На формуальному етапі експерименту розвиток соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» в експериментальних групах відбувався шляхом впровадження поетапної методики реалізації авторської моделі. Для її оцінки здійснено вимірювання рівнів сформованості досліджуваної компетентності відповідно до представлених критеріальних показників, отриманих на початку та наприкінці формуального етапу експерименту та їх порівняння.

Аналіз результатів експериментальної роботи підтверджує ефективність моделі формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство», оскільки кожен із її змістових компонентів набув позитивної динаміки якісних та кількісних показників, що доведено методами математичної статистики.

Доведено, що системне впровадження методики реалізації моделі та педагогічних умов формування соціально-комунікативної компетентності, застосування діалогічних, інтерактивних, неформальних методів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін забезпечує підвищення рівня мотивації, відповідних знань та вмінь, сприяють формуванню компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» у процесі спілкування.

Висновки дослідження є обґрунтованими. Виклад матеріалу послідовний, виявляє науковий характер, має прикладне значення.

Дисертація Н. М. Самборської засвідчує високий науковий світогляд дослідника, володіння методами системного аналізу, обізнаність із літературними джерелами у зазначеній сфері. Зміст автореферату ідентичний до основних положень дисертації.

Отже, можна з впевненістю стверджувати про уміння досліджувати актуальні питання педагогіки, аналізувати й узагальнювати накопичений матеріал, вміння моделювати педагогічні шляхи вирішення проблеми, здійснювати самостійні висновки.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.

Враховуючи позитивні сторони дисертаційного дослідження, варто відмітити наступні зауваження та побажання, а саме:

1. У процесі аналізу поняття соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» (розділ I) варто було би чіткіше простежити ієрархію базових понять дослідження, приділивши більшу увагу зіставленню понять «комунікація» та «соціально-комунікативна взаємодія». Вважаю, що саме поняття «взаємодія» має лягти в основу структурування соціально-комунікативної компетентності та подальшої експериментальної роботи, зважаючи на специфіку професійної соціально-комунікативної діяльності майбутніх фахівців означеної спеціальності.

2. У розділі I «Соціально-комунікативна компетентність майбутнього фахівця зі спеціальності «Медсестринство» як науково-теоретична проблема» подано достатньо детальний аналіз базових понять дослідження, серед яких «компетентність», «компетенція», «соціальна компетентність», «комунікативна компетентність», «соціально-комунікативна компетентність фахівця». Проте введення авторського поняття «соціально-комунікативна компетентність майбутнього фахівця зі спеціальності «Медсестринство» потребує, на наш погляд, глибшого вивчення значення поняття «фахівець зі спеціальності «Медсестринство».

3. У п. 2.3 автор представляє цілком обґрунтовану, цілісну та цікаву авторську модель формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Водночас вважаю, що мотиваційний компонент моделі виглядає дещо відірвано від загального її контексту і може бути поєднаний зі змістовим компонентом і компонентною структурою соціально-комунікативної компетентності. Крім того, в поданому описі моделі аналіз мотивації до соціально-комунікативної діяльності фактично не містить специфіки майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство», хоча її доречно було би виокремити, зважаючи на специфіку майбутньої професії студентів медичних коледжів (інститутів).

4. У підрозділі 2.3 дисертації на с. 136-141 автор подас докладно прописані показники критеріїв сформованості соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство». Доцільніше їх представити у більш структурованому і скороченому вигляді.

5. Позитивної оцінки заслуговують об'ємні додатки, які унаочнюють етапи, діагностичний інструментарій та результати здійсненої дисертанткою експериментальної та навчально-методичної роботи, але варто було б також подати і більше практико орієнтованого матеріалу, зокрема методичних розробок до впровадження інноваційних методів та форм організації навчання, що застосовувались автором у ході формувального етапу експериментальної роботи, а також прикладів виконання завдань студентами у процесі використання запропонованих форм і методів.

Переконана, що вказані зауваження та пропозиції виявляють рекомендаційний і дискусійний характер, спонукають до наукової полеміки, а тому не знижують загальної позитивної оцінки дослідження Наталі Миколаївни Самборської.

Висновок. Рецензована дисертаційна робота виконана вперше, є самостійним і завершеним науковим педагогічним дослідженням, яке розвиває існуючі знання педагогічної науки, робить суттєвий внесок в теорію і практику професійної освіти. За характером фактичного матеріалу, ступенем його кількісного і якісного аналізу, рівнями новизни й значущості результатів дослідження, обґрунтованості висновків дисертаційне дослідження **«Формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» у процесі вивчення гуманітарних дисциплін»** відповідає вимогам пп. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015, № 1159 від 30.12.2015, № 567 від 27.07.2016), а її авторка – Наталя Миколаївна Самборська заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

кандидат педагогічних наук

директор КЗ «Новоград-Волинський медичний коледж»

Житомирської обласної ради,

Заслужений працівник охорони здоров'я

О. В. Солодовник

Завірено помітником дирекції з кадрової роботи

